

ДУШАНКА РАНКОВИЋ И МИЛЕНА ИКОДИНОВИЋ

ИЗВЕШТАЈ СИСТЕМАТСКИХ ИСТРАЖИВАЊА ДРАГАЧЕВА

У четвртој свесци Зборника дат је извештај са рекогносцирања једног дела Драгачева, тзв. Доњег Драгачева, којом приликом је у кратком уводу објашњен циљ овакве врсте истраживања.

Сада доносимо извештај систематских истраживања Горњег Драгачева, који се наставља на претходни и са њим чини једну целину. У времену од 1967. до 1968. године рекогносцирана су села: Бели Камен, Вича, Властелице, Вучковица, Горачићи,* Горњи Дубац, Горња Краварица,* Губеревци, Живица, Каона, Котража, Милатовићи, Пшаник и Рти.

АРХЕОЛОШКИ ЛОКАЛИТЕТИ

НАСЕЉА

З б е г о в и ш т е, Губеревци — планински венац на граници Губереваца, Брезовица и Рајца. На имању Ђорђа Ракићевића, по причању власника, приликом сечења шуме нађена је једна камена секира — чекић и пршљенак од печене земље. Предмети нису сачувани.

* У првом делу извештаја омашком су испуштена два села: Горачићи и Горња Краварица. Због тога су оба села унета у други део Извештаја.

Римски бунар,¹ Горња Краварица — налази се на брду Голубцу на тремеђи села: Миросаљци, Горња Краварица и Драгојевац. Сада је заравњен, али се примећују кружни обриси бунара. По причању Драгослава Радичевића (путара у пензији), поред бунара некада су постојали трагови старог каменог пута поплочаног плочама коцкастог облика. У подножју брда Голубца и сада се налази на гомилице шљаке које се, по предању, везују за коришћење гвоздене руде још у римско доба.

Расовац, Горачићи — имање Петра Главоњића. Приликом обрађивања земљишта Богић Зимоњић је 1957. године на овој њиви нашао на дубини од око 40 см керамичку посуду са римским сребрним новцем. Део налаза је доспео у чачански Музеј (107 комада). Новац припада другом и трећем веку нове ере (сл. 1).

Крчевина, Живица — раније имање Мијаила Јоровића, а сада Милинка Радовановића. То је једна увала с леве стране живичког пута, одакле се, по предању сачуваном код мештана, вадила жива у римско доба, па је по томе и село добило име Живица.

Клик, Горачићи — раније имање Драга Поповића, сада Шумског газдинства. Налази се на граници села према Стјенику, у непосредној близини Црне Стјене. То је омања недавно искрчена падина у сред шуме. Власник је приликом крчења 1954. године открио на 30 см дубине депо средњовековног алата, који се састоји од 13 комада различитих алатки и једног копља (сл. 2). Сви предмети се налазе у нашем Музеју. На том месту нема уочљивих трагова какве радионице или насеља. Међутим, мештани причају да је цео планински врх Црна Стјена богат рудама. Према Јелици је хромна руда, а на Белој Стјени према Горачићима је експлоатисана кварцна руда. После првог светског рата овде су вршена рударска истраживања и том приликом констатовани су стари рудокопи.

Шибови, Котража — имање Милутина Луковића, на граници између Котраже и Миросаљаца, испод Голубца према Горњој Краварици. Приликом дубљег орања власник је нашао групу алатки, које се по типу могу одредити у средњи век, и неке неидентификоване гвоздене предмете (сл. 3). Сви предмети се налазе у нашем Музеју. Интересантно је да се ово место налази у непосредној близини локалитета Римски бунар.

Рељевац,² Вича — потес Сталовића, стрма коса оријентисана исток-запад. На благој заравни испред куће Милосава Сталовића, уочавају се три избрешка овалног облика непосредно један до другог у правцу север-југ, односно по дужини заравни. На највишем узви-

шењу из земље вири плочаст камен и то нарочито на оној страни где већ почиње јак нагиб терена. У непосредној близини ових узвишења, у воћњаку истог власника, налази се узвишење правилног хумкастог облика од око 10 м у пречнику. На површини нема камена. Међутим, ту има и гротова камена кружног облика, који су настали чишћењем земље приликом обрађивања. Према томе, поменута узвишења могу бити различитог порекла. Брдо Рељевац, које се у народу по легенди везује за Рељу Крилатицу, војводу из Душановог доба, некада је било манастирска својина, а где су сада куће Сталовића били су манастирски воћњаци на простору од око два хектара. Када су калуђери побегли испред Турака, бурад са ракијом су закопали ван подрума у земљу. Мештани ово место код куће Сталовића везују за те подруме.

Б а к ч и н е, Горњи Дубац — име везано за један пропланак у шуми Стрмац. Међутим, код мештана се нису могли добити никакви подаци који би објашњавали овај топоним.

Д о б р а ј а, Вича — потес, на имању Рајка Пајића налази се једна кружна увала, у којој има доста камена. По причању власника, када су велике кише, испод овог места налажен је неколико пута златан кован новац са представом цара Константина и царице Јелене. Међутим, ни један примерак није сачуван.

К н е ж е в и ћ а р а в а н, Властељице — имање Данила Кнежевића. На овој парцели подигнута је прва кућа Кнежевића. По конфигурацији терена уочавају се остаци грађевине. Сматра се да је фамилија Кнежевића најстарија у овом селу. По легенди, Кнежевићи су аутохтони становници и везују се за време пре косовског боја. Сибињанин Јанко, бежећи са Косова, преноћио је у кући Кнежевића.³

С е л и ш т е,⁴ Горњи Дубац — раније имање Ђурђа Мијаиловића (некада се ова фамилија звала Анички), а сада постоји више власника. Имање се обрађује. Међутим, власници нису наишли на ма какве трагове насеља. По предању, насеље је нестало услед неке болести.

А м б а р и ш т е, Властељице — место где је некада била кућа турчина Зука. Сада ту има неколико кућа Станишића, његових потомака, који се називају и Зуковићи.

А м б а р и ш т е, Рти — имање Војислава Славковића, уочавају се темељи неке грађевине. Драгомир Славковић прича да се на том месту налазио турски амбар и да је код њега скупљан десетак. Миленко Славковић је недавно, у непосредној близини некадашњег амбара, код једног извора, копајући земљу за кречану, нашао један бакарни судић сличан бокалу. Предмет није сачуван.

Малекино кућиште, Властељице — имање Живорада Лазовића, налази се одмах до Ђелишта. У башти овог власника очувано је једно врло старо крушково дрво, за које се уназад за неколико генерација не памти када је посађено. По причању мештана, цео тај посед (звани Ранци), све до Равни Сибињанин Јанка, био је засађен истим таквим крушкама — караманкама, које су се током времена исушиле или су искрчене. Везују се за турско насеље.

У непосредној близини куће Живорада Лазовића постоје остаци турског пута. Сада се од тог пута уочава само усек на стрмој падини, из кога провирује камење некадашње калдрме. По казивању Миломира Лазовића, пут је спајао Јавор са Јелицом.

Кућиште (Дуваниште), Рти — имање Драгослава и Војислава Славковића. На парцели, која је под шумом, уочавају се остаци кућа на три места. По причању Драгослава Славковића, ту су биле поповске куће. Свештеници из њих служили су у старој цркви — сада црквини.

Равни Сибињанин Јанка, (Текнић), Властељице — имање Александра Терзића. На једној заравни налазе се три увале, две веће и једна мања, за које се може тврдити да нису настале природним путем. Две од њих су кружног облика, а трећа дубине до један метар, правоугаоног облика (5,6 x 3 м) и оријентисана север — југ. Констатовани су зидови промера 1,50 м и употреба разне врсте камена за зидање. Мештани ове остатке везују за турске подземне магацине.

Запис, Котража — засеок Милутиновићи. По легенди, на овом месту је била турска судница. Данас нема никаквих трагова.

Клик, Вича — имање Војимира Ковачевића. По причању мештана, при крчењу шуме на северној страни брега налажен је сребрни новац, накит и једна турска сабља. Сада на овој парцели нема никаквих трагова насеља. Предмети нису сачувани.

Стрмац, Горњи Дубац — остаци старог пута кога мештани називају турским и римским. Сматра се да је тај пут везивао Краљево са Ивањицом.

Драча, Горња Краварица — стеновита и ретко пошумљена коса са местимичним остацима турског пута. Овај стари пут је ишао, како мештани причају, од Горњокраваричке ријеке, излазио на Бараљића брдо, Драчу и даље на Рти и Каону.

Калдрма, Живица — имање Милинка Радовановића, с десне стране живичког пута, између реке и пута. По причању мештана, туда је пролазио стари калдрмисани пут. Међутим, сада нема површинских трагова калдрме.

УТВРЂЕЊА

Г р а д и н а, Рти — налази се на доминантном брегу изнад раскрснице путева за Гучу, Котражу и Вичу, односно лежи на северо-источној и источној страни од пута Гуча — Котража. На платоу овог брега налазе се остаци сувог зида који затвара неправилан круг, пречника око 200 м. На површини није констатован никакав археолошки материјал. Прилаз градини је најповољнији са северозападне стране, док су југоисточна, јужна и југозападна страна врло окомите.

Г р а д и н а,⁵ Вучковица — налази се са леве стране пута Котража — Вучковица, одмах изнад Вучковичке реке. То је једна доминантна чука, веома стеновита и скоро са свих страна тешко приступачна. Градина нема видно заравњеног платоа, већ се протеже у облику гребена у оси север — југ (сл. 4). Приликом рекогносцирања овог терена 1955. године,⁶ констатовани су остаци сувог зида на источној страни између природно вертикалних стена. Том приликом су откривени на простору градине и фрагменти керамике атипичног облика. Међутим, овога пута су на јужној падини градине нађени ситнији комади средњовековне огњишне керамике, док раније констатовани зидови на источној страни сада не постоје. Северозападна страна градине није могла бити испитана услед густог жбуња, којим је обрасла.

Г р а д и н а,⁷ Властелице — налази се на источној страни села према Брезовицама, испод узвишене чуке Бездан. Ово је један уздигнути плато, око 500 м у пречнику, по облику и положају врло погодан за насељавање. И поред тога што се скоро све парцеле обрађују, нису могли да се констатују никакви трагови насеља, нити, пак, утврђења. Међутим, по причању Павла Бежанића, пре годину дана, приликом дубоког орања на својој парцели, изорао је један камени предмет, који обликом подсећа на црепуљу или жрвањ. Сећа се да је уз тај предмет било још неких црепова, али од тога ништа није сачувано. И Милорад Лазовић прича да је пре двадесетак година, приликом крчења ових парцела, открио зидине, које је пратио у дужини од неколико метара. Сада се на самом месту не уочавају никакви трагови. Мештани ову градину везују за турско насеље.

С т о ј к о в и ћ а г р а д и н а,⁸ Вича — са десне стране Брештанске реке на једном врло доминантном узвишењу. Са западне стране је литица, а са источне блага прилазна падина (сл. 5). Врх градине нема заравњеног платоа, већ се косо спушта према јужној и источној страни. На југоисточној, као и на северозападној, страни констатовани

су остаци зидина промера од око два метра. На местима где су откривени зидови уочавају се основе две одбрамбене куле, које су постављене у оси северозапад — југоисток. Зидови су обурвани и са унутрашње и са спољашње стране, али се може уочити четвороугаон облик основе југоисточне куле. По причању Светозара Јанковића из Виче, пре првог светског рата видела се југоисточна кула четвороугаоног облика (око 5 x 6 м). У то време је Петроније Стојковић, такође из Виче, копао у унутрашњости куле и том приликом нашао бакарну посуду по облику сличну бокалу и гвоздену секиру малих димензија. Са западне стране градина није утврђивана зидовима, пошто је то, услед скоро вертикалне литице, апсолутно неприступачна страна.

На основу делова зидова, очуваних на југоисточној страни (висине до 0,5 м), може се констатовати да је одбрамбени зид градине био веома масиван, зидан ломљеним каменом уз употребу малтера. Малтер се састоји од креча, песка и ситно ломљеног камена. На самом врху градине, у непосредној близини северозападне куле, уочени су на површини ситни фрагменти згуре. По легенди очуваној у народу, овај се град везује за деспотицу Јерину. У непосредној близини ове градине налази се Римљанско гробље, на левој обали Брештанске реке.

СВЕТИЛИШТА

Манастириште, Котража — имање Станише Каљевића, узвишен заравњен плато језичастог облика, обрастао маховином у сред букове шуме, оријентисан север-југ. Постоје слаби трагови темеља, тако да се облик манастирске цркве не може ухватити. На основу оријентације заравни, црква је свакако била постављена у попречном положају. Време постанка овог манастира није познато, нити се зна када је срушен. Мештани не памте да су на овом месту били виднији остаци манастирске грађевине. Манастир је био посвећен св. Тројици. И сада се на овом месту тога дана врши служба и окупља народ на сабор.

Црквина,⁹ Вучковица — имање Радоја Дуканца. Не зна се из ког је времена, а по причању свештеника Чедомира Константиновића, Турци су је запалили заједно са народом који се затекао на служби. Видоје Дуканац каже да је овде све до 1912. године била шума, када је искрчена. Тада су се још примећивали темељи цркве и око ње надгробне плоче, међу којима је било и украшених угре-

баним орнаментима. Сада, међутим, по неки камен извирује из земље и не би се могло са сигурношћу тврдити да припада некаквим темељима. Исто тако нема ни трага од раније постојећих надгробних обележја. Одмах изнад црквине, на педесетак метара, налази се извор звани Попова вода.

Црквине — Грабовоц, Вича — имање Недељка Радовановића (код Ракића воденице). Мештани причају да је овде некада била црква и да је до скоро власник, приликом орања, наилазио на остатке темеља. Међутим, на површини се уочава само једно мало узвишење, које подсећа на хумку.

Црквине,¹⁰ Рти — сеоски атар, место састанка о заветини, на Мали спасовдан. Зна се да је црква била посвећена св. Илији. Уочавају се темељи црквине правоугаоног облика са полукружном апсидом (4,5 x 9 м). У средини цркве, на месту где је отприлике био амвон, налази се надгробна плоча са записом Радосавџ. По предању, црква је срушена у време Турака.

Црквина у Чакаревићима,¹¹ Котража — имање Адама Чакаревића. Налази се са десне стране пута Гуча — Котража, на једном омањем брду, недалеко од данашње цркве у Котражи. Остаци темеља су видни, али, због израслог жбуња, не може се са сигурношћу, уочити облик основе. Изгледа да је црква била једнобродна грађевина са полукружном апсидом и припратом. Скромних је димензија (7,40 x 11,50 м), укључујући и дебљину зидова (око 1,10 м). По Јоакиму Вујићу, цркву је завршио парох Илија Поповић, којом приликом је продужио и проширио олтар и нову припрату сазидао 1822. године. Црква је била подигнута или започета још 1790. године.¹² Порушена је 1873. године. Била је посвећена св. Ђорђу. Од 1920. године чинило се бденије на том месту о св. Илији, а од 1927. године врши се служба на Пантелијевдан, када се одржава и сеоски сабор.

Црквине,¹³ Вича — одмах испод Главоњића гробља у равници Мала река налазе се остаци парохијске црквине (део часне трпезе). Црква је била посвећена св. Илији пророку. Служила је до 1840. године. По предању, подигнута је на развалинама старог манастира Рељевца.

Црквина, Горња Краварица — у Горњокраваричком гробљу. Примећују се сасвим незнатни остаци темеља, тако да се не може сагледати облик основе. По причању Драгана Радичевића, стара црква се најпре налазила испод гробља код воденице Вићентија Мијаиловића (имање Крстомира Радичевића), па је одатле пренета у гробље.

Црквисте, Каона — имање Томислава Пајевића, раније Миљка Радичевића. По причању власника, ту се налазила црква плетара. Данас на површини нема никаквих трагова, мада су до недавно изораване беле мермерне плоче, квадратног облика, фино обрађене.

Црквине,¹⁴ Доњи Дубац — мала зараван до самог данашњег гробља у Горњем Дубцу. Ту се налази капела брвнара „Лазарица“, посвећена св. Архангелу Гаврилу (сл. 6). Некада се овде налазила црква, за коју се сматра да је била најстарија у овом крају. Мештани је везују за кнеза Лазара. Непосредно испред капеле, на јужној страни, уочавају се остаци темеља старе цркве.

Црквина (Црквено место), Губеревци — на источној страни села до Брезовица налази се омање гробље, с десне стране пута Губеревци — Милатовићи, које се зове Ракићевића гробље или Доње гробље. У гробљу је некада била црква, од које се сада уочавају слаби трагови темеља. Може се констатовати да је црква била малих димензија, правоугаоног облика, оријентисана исток — запад. Није искључено да је имала и полукружну апсиду на источној страни, мада су њени трагови недовољно уочљиви. У олтарском простору се сачувао камен, на коме се налазила часна трпеза. По причању Ђорђа Ракићевића, цркву су разрушили Татари у време Турака. Не зна се коме је светитељу била посвећена.

Црквина, Горачићи — по предању сачуваном код мештана, некада је у Зимоњића гробљу постојала црква брвнара посвећена св. Арханђелу Михаилу, која је пренета у Драгачицу, а одатле у Гучу. Црква је била парохијска. На месту се, према конфигурацији терена, могу претпоставити остаци неке грађевине, мада нису јасно уочљиви.

Црквисте (Затрпана црква), Горачићи — испод Црне Стјене, у непосредној близини Кнежевића гробља, на имању Радојке Стевановић, по предању је за време Турака затрпана црква. Упадљиво се уочава избрежак, дужине 15 м, који се издиже са равнотерена до висине око пет метара. Поред овог места пролази поток, који тече са Змајевца. Интересантно је да је на простору узвишења вегетација слабија него у његовом подножју. Међутим, према аморфним каменовима, који по где-где провирују из земље, не може се констатовати да су то трагови неке грађевине. Вероватније је да је овај избрежак резултат померања тла.

Ровачин бријег, Горња Краварица — сада имање Стојадина Баралића. По причању Јова Баралића, ту је била стара црква.

Не зна се коме је светитељу била посвећена. Уочи другог светског рата изорана је на овом месту бакарна посуда пуна златног кованог новца. У породици Баралић није сачуван ни један примерак, али се по опису Јове Баралића може закључити да је у питању средњовековни новац. На том месту се не уочавају било какви трагови по којима би се могло претпоставити да је ту некада била црква.

Ђелиште, Властељице — имање Миломира Лазовића, налази се са леве стране сеоског пута Каона — Милатовићи. Некада је ту постојала црква — Ђелија. До скоро се на месту старе куће М. Лазовића остављала молитва о сеоској заветини. Међутим, не зна се коме је црква била посвећена. Приликом обрађивања земљишта у непосредној близини куће нађен је један надгробни камен са пластичном представом крста у кругу.

Гробље, Милатовићи — у подножју овог гробља била је раније црква брвнара, која је изгорела. На њеном месту је касније подигнута капела, такође од дрвета. Сада, међутим, нема никаквих површинских трагова, само је један камен побијен да означи место некадашње цркве.

НЕКРОПОЛЕ

Брег, Вича — праисторијске хумке, имање Велимира и Тихомира Бабића, налази се у непосредној близини где се Стењевачки поток улива у Бјелицу. Рекогносцирањем 1955. године овде је констатовано 13 хумки.¹⁵ Међутим, сада се на локалитету уочава шест хумки. Само једна од њих је, судећи по доста правилном облику, у потпуности очувана.

Асаново поље,¹⁶ Вича — праисторијска хумка. Налази се на имању пољопривредног добра поред пута Вича — Каона, са леве стране. Има правилан облик, мада мало развучен, полупречника 15 м, а висине око један метар. Године 1974, приликом градње пута, хумка је оштећена.

Пискавица, Вича — праисторијске хумке, имање Владимира Главоњића. Налази се са десне стране пута према Вичи, одмах до пољопривредне економије. На овој заравни, која се протеже поред речице Бјелице, налазе се две хумке прилично развученог облика. Једна је нешто боље очувана (око 15 м у пречнику, незнатне висине), док је друга деформисана и недовољно уочљива.

Циновски гроб, Властељице — праисторијска хумка. У дворишту Драгољуба Кнежевића, односно на самом месту где је

подигнута кућа, уочава се мало узвишење, делимично заравњено приликом грађења куће. По правилном хумкастом облику, може се претпоставити да је то праисторијска хумка. Међутим, власник куће се не сећа да му је отац причао да су приликом нивелисања хумке за изградњу куће нађени какви трагови који би индицирали на сахрањивање.

Кнежевића равн, Властељице — праисторијска хумка, имање Данила Кнежевића. У подножју ове валовите пољане, у непосредној близини локалитета Џиновски гроб, уз Станишића поток, уздиже се једно хумкасто узвишење, које обликом подсећа на тумулус. Других индиција нема.

Окућница, Властељице — праисторијска хумка, имање Милорада Томића. На благој падини налази се једно узвишење са скоро правилним хумкастим обликом пречника седам метара и око један метар висине, обрасло жбуњем. Врх је мало оштећен и заравњен. Нема никаквих површинских налаза.

Римљанско гробље,¹⁷ Вича — потес Којовина, имање Стевана Мијаиловића и Миодрага Константиновића. На простору од око једног хектара (под шумом) налазе се густо постављени гробови, обележени само необрађеним плочастим каменовима, насатке постављеним. Претпоставља се да су ови гробови веома стари, пошто је ово млађа шума, израсла из искрчене шуме. И сада се виде паљеви пречника око 1 — 1,5 м, од старијих дрвета, који су понегде израстали из центра гробова. На северном, периферном, делу налази се неколико млађих гробова из 19. века. Један од њих припада жени попа Илије Поповића, обновитеља цркве у Чакаревићима (засеок Виче), који се сматра за најстаријег попа у Котражи. Од њега потичу доцнији свештеници Константиновићи.

Ово гробље је посебно занимљиво и због тога што се налази у непосредној близини средњовековне Стојковића градине у Вичи.

Грчко гробље,¹⁸ Горњи Дубац — налази се непосредно уз данашње гробље испод школе. До скоро су овде вађене надгробне плоче, грубо притесане, великих димензија, које су мештани употребљавали у разноврсне сврхе. Сада се ова парцела обрађује и на површини нема никаквих трагова надгробних обележја.

Грчко гробље, Доњи Дубац — налази се у непосредној близини данашњег гробља, на једној благој коси. Обрађује се и на површини нема никаквих трагова гробних обележја.

Грчко гробље,¹⁹ Вича — имање Стојковића, Булића и Бешевића, под шумом. Налази се на северозападној падини брега, на

коме лежи данашње гробље. Видљив је мањи број надгробних споменика, грубо отесаних камених плоча, насатке постављених, без икаквих знакова и натписа. Има и неколико мермерних споменика, тзв. цирклана.

Грчко гробље, Властељице — место звано Јеж, имање Крсте Биорца. На овом језичастом узвишењу констатовано је само неколико каменова, који делимично вире из земље. Каменови су од пешчара, доста испрани и без икаквих знакова и натписа. Власник каже да је, приликом копања јендека, на периферији овог узвишења наишао на људске кости.

Грчко гробље, Вучковица — имање Радоја Дуканца. Драгиша Дуканац прича да су се овде, пре него што су се они населили, налазила гробна обележја (његов прадеда му причао). Парцела је била под шумом. Данас је воћњак и нема на површини гробних обележја.

Грчко гробље, (Горушица),²⁰ Милатовићи — имање Славише Вуковића. Пре две године власник је изоравао надгробне плоче великих димензија. Вероватно да их у земљи још има, мада на површини не постоје никакви трагови гробних обележја.

Грчко гробље,²¹ Милатовићи — место где се сада налази кућа Саве Ђурчића. Приликом градње куће, а и касније, споменици су повађени. Површинских трагова гробних обележја нема.

Грчко гробље,²² Губеревци — непосредно до Ракићевића гробља, односно изнад њега, са леве стране пута Губеревци — Милатовићи. На уској гредици, која је уствари источна падина једне косе, налазе се, углавном насатке постављена, гробна обележја од необрађеног камена, без икаквих знакова или натписа, као и масивне надгробне плоче већих димензија, грубо обрађене или аморфних облика. На ово гробље, обрасло шумом и трњем, наставља се савремено Ђендића гробље.

Грчкача,²³ Вучковица — имање фамилије Јовановића, недалеко од Црквине. Овај потес је под шумом. Мештани причају да је ту некада било гробље. Сада на месту нема никаквих трагова надгробних обележја.

Мађарско гробље,²⁴ Котража — имање Јеремије Чакаревића. То је један узвишен плато, одмах изнад Беле стене, с десне стране пута Гуча — Котража. Локалитет је удаљен око 1,5 км од варошице Котража. Сада на овом простору нису могли да се утврде никакви трагови некрополе. Михаило Валтровић говори да је на месту званом Мађарско гробље нађена огрлица која се данас налази у

Народном музеју у Београду (сл. 8).²⁵ Међутим, овај налаз пре би се могао везати за оштећену хумку, на којој је подигнута данашња црква у Котражи 1870 — 1871. године.

Маџарско гробље,²⁶ Живица — имање Драгана Поповића. Налази се у непосредној близини Павловића гробља. Мештани не памте када је ово гробље запустело. До данас се на месту сачувало 37 насатке постављених споменика. Занимљиво је да су у већини случајева то крсташи са рељефним или урезаним разноврсним типовима крста (сл. 19). Већина споменика је без натписа. Међутим, један од њих има натпис о покојнику датиран 1826. годином.

Маџарско гробље (Гробљиште), Живица — имање Миломира Николића. Власник је, недавно, приликом вађења камена, наишао на гроб. Пошто се ово место дуже времена користи као каменолом и раније су откривани гробови. Међутим, гробних налаза није било. Сада се на месту уочава неколико насатке постављених, мањих, необрађених каменова од пешчара.

Сватовско гробље,²⁷ Доњи Дубац — уз капелу Лазарицу — на већем простору између савременог гробља и капеле налазе се густо постављена гробна обележја од необрађеног и делимично обрађеног пешчара. Међу њима има и гробова ограђених насатке постављеним необрађеним каменовима, као и гробова оријентисаних североисток — југозапад. Цело гробље је обрасло шумом, коју су мештани делом искрчили.

Старо гробље, Губеревци — на имању Бошка Басарића. У близини његове куће, некада је било гробље. До другог светског рата овде су се видели надгробни споменици насатке постављени, грубо обрађени, без натписа, са једноставно угребаним крстићима. Гробље је било обрасло шибљем и дрвећем, чији је обим прелазило три метра. Пре неколико година власник је парцелу искрчио и сада је обрађује.

Старо гробље, Губеревци — потес Ђерковина, имање Драгана Плазинића, с леве стране пута Горачићи — Губеревци. То је једна коса оријентисана северозапад — југоисток, на чијој се омањој главици и њеним источним падинама налази око 40 надгробника, мањих димензија, насатке постављених. Међу њима има споменика крсташа од студеничког мермера, датираних записима у тридесете године прошлог века. Остала обележја су плочаста или скоро квадратног пресека, са уклесаним симболима крстова, а и без икаквих ознака. Сада је гробље обрасло млађом шумом и трњем, мада има пањева раније посеченог дрвећа промера до 60 см.

Мештани не памте узрок затварања гробља, нити знају када је у њему престало сахрањивање.

ОСТАЛА КУЛТУРНА ДОБРА

Црква у Каони²⁸ — посвећена Усекованију св. Јована (сл. 10). По М. Д. Протићу, основали су је поп Павле Кнежевић и његов стриц Михаило 1825 — 1827. године, уз помоћ ктитора Симе Радовића и Неранце Кнежевић.²⁹ Међутим, по причању каонског свештеника Ранка Оцокољића, цркву је подигла или обновила баба Неранца Кнежевић 1816. или 1817. године. Услед растрешености и склоности паду јужног дела цркве, свештеник Р. Оцокољић је 1935. године обновио каонску цркву. Том приликом је установљено да су зидови од ломљеног и речног камена, заливени врућим кречом, а начин зидања био шоловање. Цео јужни део цркве (по дужини) замењен је новим зидовима, а стари зидови су се сачували само у северном делу.

Црква има облик триконхоса без кубета. Пресведена је полуобличастим сводом, преко кога је постављен двосливни кров. Конхене су исте величине, односно, северна и јужна су знатно мање и ниже од подужног брода цркве, док источна обухвата ширину брода и исте је висине са њим. Унутрашњост цркве је осветљена по једним прозором на све три конхе. На западној фасади изнад улазних врата налази се четвртаста ниша, која је, вероватно, првобитно била лучна. Архиволту те нише подржавају две конзолице, обрађене у виду лавље главе. Довратници, изведени у камену, по облику су идентични са допрозорницима цркве манастира Никоља у Овчарско-кабларској клисури и представљају јако упрошћени рудиментирани облик довратника рашке стилске групе. На унутрашњим зидовима цркве нема фреско декорације, нити има података да су некада постојале.

У цркви се чувају делови старог иконостаса из 1831. године, који се приписује Јанку Михаиловићу Молеру, познатом сликару из прве половине прошлог века. Међутим, стил и начин сликања одудара од потписаних дела овог мајстора. Од овог иконостаса у цркви се налазе: престоне иконе Богородице, Христа и Јована Крститеља (сл. 11, 12, 13), царске двери (сл. 14), двоје горње двери (сл. 15 и 16), Деизисни чин са дванаест апостола, Христом и Јованом Крститељем (Богородица недостаје) (сл. 17 — 24) и велики крст са Распећем Христовим (сл. 25).

Старијем црквеном инвентару припадају:

Путир, од сребра, у техници филиграна, украшен разнобојним каменовима (сл. 26). Нађен је на тавану цркве приликом обнове 1932/1935. године.

Дарохранилница, од сребра, облика саркофага, са записом приложника: „Сеи свјати кивот приложи Радич Радичевич жител каонски за душу отцу свом стефану радичевичу по завјешчанију неговом краму светога јоана усјек. во каоне сушчаго настојанијем свештеника истог крама аврама кнежевича во каоне месеца септембра 1 године 1867.“ (сл. 27).

Триод цветни, из 1813. године, штампан у Москви. Књига је украшена графикама Великих Празника.

Римнички србљак, треће издање, Београд 1861. године, у време Михаила Обреновића, Садржи службе српским светитељима. Илустрован је ликовима светитеља у техници бакрописа. Добро очуван.

У порти, око цркве, налазе се гробна обележја из прве половине 19. века. Занимљив је запис са надгробне плоче на источној страни цркве: „Зде почиват раб божи Симо Радович из села Каоне коие преложник ове цркве 550 гроша 6 декемврија 1845 го.“

На западној страни цркве је надгробна плоча са натписом: „Овде почивају кости раба божи Радована Париповића дунђерина поживи 70 го. прес код зета его Павла Величића у Каони 1839. г.“

Црква у Котражи³⁰ — посвећена св. Ђорђу Великому-ченику. Саграђена је 1873. године. То је једнобродна грађевина, без кубета, са полигоналном апсидом, нешто избаченим певничким просторима и кулом звоником на западној фасади (сл. 28). Нема фресака. За време првог светског рата Аустријанци су у овој цркви држали робље за интернирање. Тада је изгорео стари иконостас.³¹ Садашњи је новији. Радио га је Иван Мељников 1938. године. Од старог иконостаса, по причању свештеника, сачувао се само метални крст са распећем (сл. 29). У цркви се чува неколико предмета донетих из старе цркве у Чакаревићима (сада Црквина):

Гвоздени крст, од кованог гвожђа, веома масиван, био на крову старе цркве.

Ручни крст, од дрвета, некад изрезбарен. Потпуно је оштећен. Очуван је сребрни оков у техници филиграна, по ивицама украшен црвеним каменовима. По причању свештеника Чедомира Константиновића, био је својина његовог чукундеде Илије Поповића, обновитеља старе цркве у Чакаревићима 1822. године. Донео га је са собом из Црне Горе. Крст је стар око 200 година.

Пехар, украшен рељефним биљним орнаментима (грожђе, класје, винова лоза), није датиран (сл. 30).

Кандила, бронзана четири кандила, изведена техником ливеног филиграна. Добро очувана (сл. 31).

Црква у Вичи³² — посвећена св. Илији пророку. Подигнута је 1931. године. Иконостас је из времена после подизања цркве. Не зна се име мајстора, јер иконостас није сигниран. У цркви се налази неколико штампаних књига из 18 века:

Требник, штампан у Москви 1754. године, са украсним иницијалима и вињетама. Повезан дрвеним корицама, пресвученим кожом. Добро очуван.

Псалтир, из 1778. године, руска штампа, украшен иницијалима и вињетама. Повезан дрвеним корицама, пресвученим кожом. Добро очуван.

Четворојеванђеље, штампано у Русији 1794. године, илустровано дрворезима Великих Празника. Испред сваког јеванђеља стоји житије јеванђелисте. Књига је повезана дрвеним корицама, пресвученим кожом.

Црква у Горачићима — посвећена Рођењу Богородице (сл. 32). Приликом доласка у Горачиће, 1826. године, Јоаким Вујић је забележио да се овде налази мала црква, чија је градња започела 1807. године, и да су јој ктитори били свештеници Јован Савић и Лука Кнежевић, заједно са народом.³³ Милисав Д. Протић доноси податак да је црква завршена 1810. године и да је 1856. године продужена дозиђивањем припрате.³⁴

Горачићка црква је облика једнобродне грађевине са полукружном апсидом исте висине са бродом цркве и правоугаоним, доста избаченим, певничким просторима, нижим од подужног брода цркве. У центру се, преко масивног коцкастог постоља, уздиже осмострано кубе. Подужни брод и певнице су пресведени полуобличастим сводом, преко кога је постављен двосливни кров. Унутрашњост цркве је осветљена по једним прозором на олтарској апсиди, западној и северној фасади, са два прозора на јужној фасади и прозорима на тамбуру кубета. Занимљиво је да прозоре кубета затварају камене транзене, са по три кружна отвора, украшене плитко резаном орнаментиком геометријског типа (разноврсне розете). Поред главних врата на западној фасади касније дозидане припрате, црква има и врата на северној певници која су истовремена са црквом. У горњем делу су засведена веома плитким каменим профилисаним сараценским луком и оивичена, такође, профилисаним довратницима, изведеним у камену.

Иконостас потиче из 1903. године. Изграђен је у духу неокласицизма, са доста скромном декорацијом у дуборезу (сл. 33). Иконе је радио Душан Обреновић, живописац из Крагујевца, који се потписао на престоној икони Богородице („Радио Д. Обреновић 1903 г.“) и композицији Молитва на Маслиновој гори („Приложи цркви горачићкој Душан Обреновић, живописац из Крагујевца 1903 год.“).

Иконостас је сажетог типа. У првој зони су престоне иконе Богородице (сл. 34) и Христа (сл. 35), Благовести на царским дверима (сл. 36) и изнад њих Тајна вечера, св. Стефан архиђакон на северним дверима (сл. 37) и изнад њих Рођење Богородице, св. арханђел Михаило на јужним дверима и изнад њих Молитва на Маслиновој гори (сл. 38). У другој зони се налазе празничне иконе: Рођење Христово, св. Тројица (сл. 39), Вазнесење Христово (сл. 40) и икона св. Никола. На врху иконостаса, изнад композиције св. Тројице, стоји Распеће Христово са Богородицом с десне и Јованом Богословом с леве стране.

Старијем црквеном инвентару припадају:

П у т и р, од сребра, делимично позлаћен. Реципијент пехара је у доњем делу обложен позлаћеним филиграном фијне израде, док му је кружна стопа украшена рељефном биљном орнаментиком (сл. 41).

Д и к и р (двокраки свећњак), од сребра, израђен у Бечу (сл. 42).

С в е ћ њ а к, пониклован, са записом приложника на стопи свећњака: „За спомен своме сину Бошку Јоксимовићу приложи му мајка Ката 1921 г.“

А н т и м и н с, штампани, са представом Полагања Христовог у гроб (сл. 43). Освећен за време архиепископа београдског Михаила 1880. године у Београду.

Ј е в а њ ђ е љ е, штампано у Москви 1880. године. Занимљив је оковани повез овог јеванђеља. На предњој страници је аплицирано пет овалних металних медаљона са сликаним представама јеванђелиста и сценом Васкрсења Христовог (сл. 44). Јеванђеље је преповезано, оков пониклован, а медаљони делимично ретуширани и премазани лаком 1962. године у Свештеничкој задрузи у Београду.

У порти око цркве налазе се гробна обележја из прошлог века. На источној страни цркве, уз олтарску апсиду, утопљено у бетонски тротоар, сачувало се гробно обележје Јована Савића, једног од ктитора горачићке цркве (сл. 45).

С т а р а ш к о л а, Вича — у дворишту Миливоја Герзића налази се брвнара у којој је била прва школа у Драгачеву. Првобитно је школа била постављена поред старе цркве у Чакаревићима, у

Котражи, па је пренета у Вичу, у двориште Миодрага Константиновића, где је, према Милисаву Протићу, служила као млекар.³⁵ Пре четири године Миливоје Герзић је купио ову некадашњу школу. Сада, то је уобичајена брвнара са улазом на западној фасади, постављена на каменом озидани сокл и прекривена четворосливним кровом и ћерамидом. Констатовано је да је брвнара, услед пресељавања и преграђивања, изгубила аутентичност. Чак ни њене димензије нису првобитне. Једино се на њеној северној фасади сачувао један првобитни прозор старе школе, специфично усечен у брвна — тако да се, после затварања дрвеном талпом исте величине, није могао ни на који начин споља отворити.

Кућа кровнићара, Бели Камен — власништво Андријане Радивојевић. Стара је преко 100 година, али нема првобитну намену, односно сада служи као остава. Због тога је унутрашњи простор издељен на више „пресека“, који служе као оставе за зрнасту храну. Међутим, кућа је углавном сачувала аутентични изглед (сл. 46). Направљена је од дрвених талпи, руком тесаних, и прекривена кровином. Састоји се од две просторије: куће са отвореним огњиштем, наћвама, полицама и наспрамним вратима (источна и западна фасада), која се затварају кључаницама, и собе, у коју се улази из куће. Соба је осветљена мањим прозорима са дрвеним капцима.

Занимљиво је да се у овом крају куће прекривене кровином називају, поред „кровићара“, и „кућа под пламеном“.

Кућа кровнићара, Вучковица — власништво Јованке и Илинке Поповић. Стара је преко 130 година. Сматра се за најстарију у Вучковици. Доста је руинирана. Направљена је од дрвених талпи, руком тесаних, и прекривена кровином. Кровина је, сада на крову, стављена је још пре 30 година. Кућа се састоји од две просторије: куће, са активним отвореним огњиштем, на којој су двоја наспрамна (источна и западна фасада) врата са дрвеним кључаницама, и собе осветљене мањим четвртастим отворима, једноставно усеченим у брвна, у коју се улази из куће. Занимљиво је да се у кући још задржао веома примитиван начин живљења: кување у земљаном лонцу на отвореном огњишту, печење хлеба у црепуљи (употребљавају само кукурузно брашно), сасвим оскудан кућни инвентар и што је јединствено у овом крају — спавање на поду преко сламе, без кревета. Иначе, по расположивом обрадивом земљишту ово домаћинство није сиромашно. Поседује 14 хектара земље.

Кућа брвнара, Горњи Дубац — власништво Јована Мисића. Стара је преко 100 година. Направљена је од дрвених талпи, руком

тесаних. Кров је нешто стрмији, четворослован и прекривен клисом. Уместо оцака, има самар (сл. 47). Састоји се од две просторије: куће, са отвореним активним огњиштем, наспрамним вратима (западна и источна фасада) са кључаницама, наћвама, полицама, и собе осветљење мањим четвртастим прозорима, у коју се улази из куће. У кући је у употреби једино дрвено и земљано посуђе. Собни намештај: орман, кревети, сто и столице и уопште сав кућни инвентар је ручни рад власника, који се бави обрадом дрвета на старински начин.

К у ћ а Т а д и ћ а, Доњи Дубац — власништво Тихомира Тадића. Потиче из првих деценија нашег века. Зидана је над подрумом у некој врсти сеоског неокласицизма, уобичајеног за то време. У другој половини 1942. и почетком 1943. године овде је боравио Бранко Шотра, познати револуционар и сликар. Том приликом је осликао зидним сликама унутрашње зидове ове куће. У предсобљу се налази композиција „За вечером“ (сл. 48), док су у соби распоређене: на западном зиду, изнад врата, две мртве природе у медаљонима (сл. 49 и 50), младић са корпом јабука, (сл. 51), старац откива косу (сл. 52) и тесар (сл. 53). Цео јужни зид заузима композиција „Посело“ (сл. 54), мајка са дететом је на источном зиду, између прозора (сл. 55), а допојасне представе младића и девојке су на северном зиду, лево од прозора (сл. 56). На истом зиду, десно од прозора, стоји: „љета 1942.“ Фриз, у коме су укомпоноване јабукове гране и винова лоза, прати зидне слике и прозоре на северном и источном зиду собе.

НАПОМЕНЕ

1. Милисав Д. Протић, Драгачево и његови славни синови, Ниш, 1940, стр. 9, бележи да се на овом месту одржава сабор два пута у години.
2. Коста Јовановић, Горње Драгачево, Српски етнографски зборник, књ. 11, Београд, 1908, стр. 404, наводи да је на брду Рељевцу био град српског јунака Реље од Пазара.
3. М. Д. Протић, н. д, стр. 84.
4. К. Јовановић, н. д, стр. 381; М. Д. Протић, н. д, стр. 13.
5. К. Јовановић, н. д, стр. 385; М. Д. Протић, н. д, стр. 13.
6. Археолошко рекогносцирање обављено је у организацији Народног музеја из Чачка и Републичког завода за заштиту споменика културе из Београда.
7. К. Јовановић, н. д, стр. 375; М. Д. Протић, н. д, стр. 13 — осим имена не доносе друге податке.
8. К. Јовановић, н. д, стр. 404, само помиње под именом Градина, док је М. Д. Протић, н. д, стр. 13. назива Градина у Доњем Бријесту.
9. К. Јовановић, н. д, стр. 385; М. Д. Протић, н. д, стр. 14.
10. К. Јовановић, н. д, стр. 396, наводи да се црквина налази код старе суднице, са очуваним темељима димензија 3,60×7 м; М. Д. Протић, н. д, стр. 15, осим имена не доноси друге податке.
11. К. Јовановић, н. д, стр. 391; М. Д. Протић, н. д, стр. 45, тврди да је црква у Чакаревићима саграђена 1720. године.
12. Јоаким Вујић, Путешествије по Србији, I, 1826, стр. 209.
13. К. Јовановић, н. д, стр. 404; М. Д. Протић, н. д, стр. 15—16.
14. К. Јовановић, н. д, стр. 381, доноси податак да је стара црква била од лучевине, а М. Д. Протић, н. д, стр. 15, помиње је под именом Борова црква.
15. Рекогносцирање је обављено у организацији Народног музеја из Чачка и Републичког завода за заштиту споменика културе из Београда.
16. Локалитет је први пут евидентиран археолошким рекогносцирањем 1955. године.
17. К. Јовановић, н. д, стр. 404, локалитет помиње под именом Старо гробље.
18. К. Јовановић, н. д, стр. 381; М. Д. Протић, н. д, стр. 14, осим имена не доноси друге податке.
19. Гробље је први пут евидентирано приликом рекогносцирања 1955. год.
20. К. Јовановић, н. д, стр. 369, на простору потеса Горушица наводи два грчка гробља и то на местима: Радојевци и Жутица. Међутим, ови топоними на терену нису констатовани.
21. Исто, стр. 369, осим имена не доноси никакве податке.
22. Исто, стр. 365, осим имена не доноси друге податке.
23. Исто, стр. 385.
24. К. Јовановић, н. д, стр. 391; М. Д. Протић, н. д, стр. 14, осим имена не доносе друге податке.
25. Михаило Валтровић, Старинар VII, 3, 1890, стр. 85—86, Т. VI, сл. 9; Др Драга Гарашанин, Каталог метала, стр. 69, Т. XLVI, сл. 7.
26. К. Јовановић, н. д, стр. 400; М. Д. Протић, н. д, стр. 14, осим имена не доносе друге податке.
27. К. Јовановић, н. д, стр. 382, овај локалитет је забележио као Турско гробље. По легенди, на том месту су покопани цели турски сватови изгинули од српских сватова када су се ту сусрели.
28. Јоаким Вујић, н. д, стр. 208.
29. М. Д. Протић, н. д, стр. 43.
30. М. Д. Протић, н. д, стр. 45—47.
31. Код М. Д. Протића, н. д, стр. 46, стоји да је стари иконостас котрашке цркве радио Јанко Михаиловић Молер.
32. М. Д. Протић, н. д, стр. 29—30.
33. Јоаким Вујић, н. д, стр. 208.
34. М. Д. Протић, н. д, стр. 31.
35. М. Д. Протић, н. д, стр. 58—60.

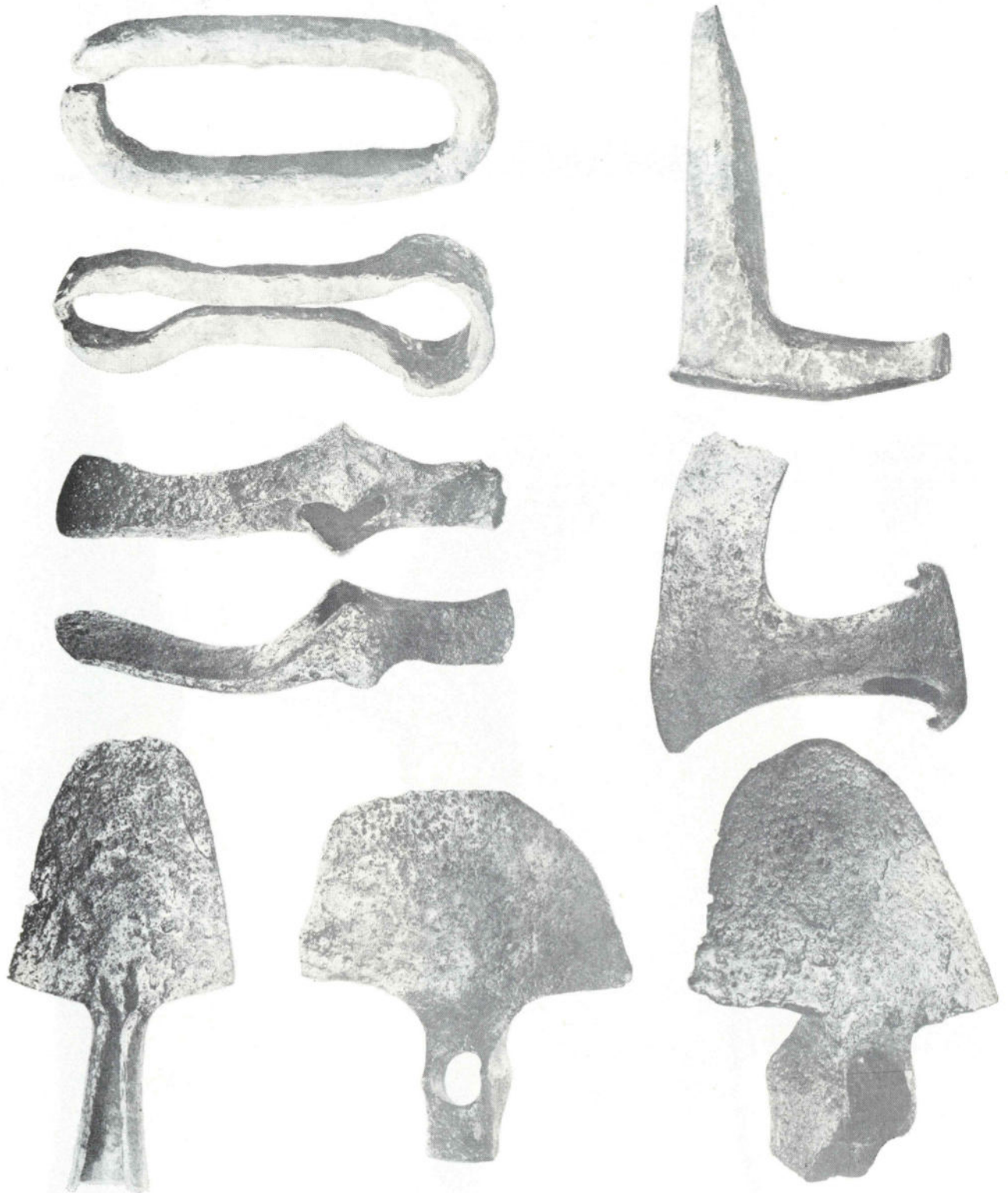

Сл. 1. Сребрни римски новац, налаз из Горачића

Сл. 2. Средњеveковни алат, налаз из Горачића

Сл. 3. Средьвековни алат, налаз из Котраже

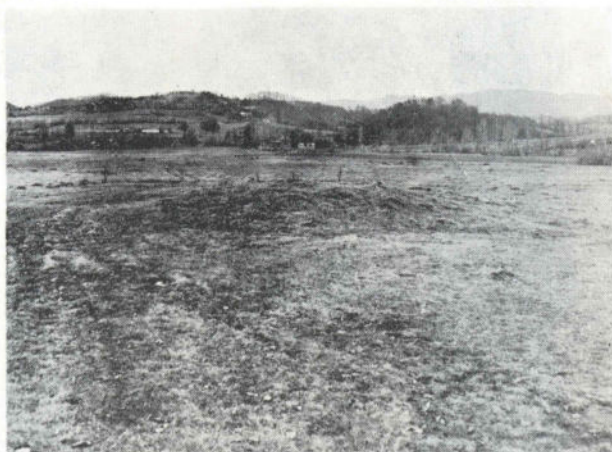
Сл. 4. Градина, Вучковица

Сл. 5. Стојковића градина, Вича

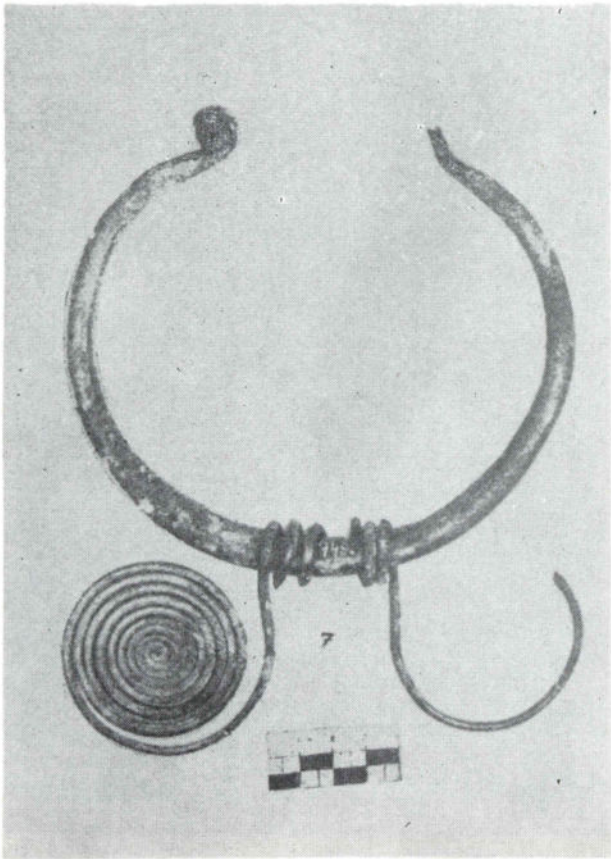

Сл. 6. Капела св. архангела Гаврила (Лазарица), Доњи Дубац

Сл. 7. Праисторијска хумка, Асаново поље, Вича

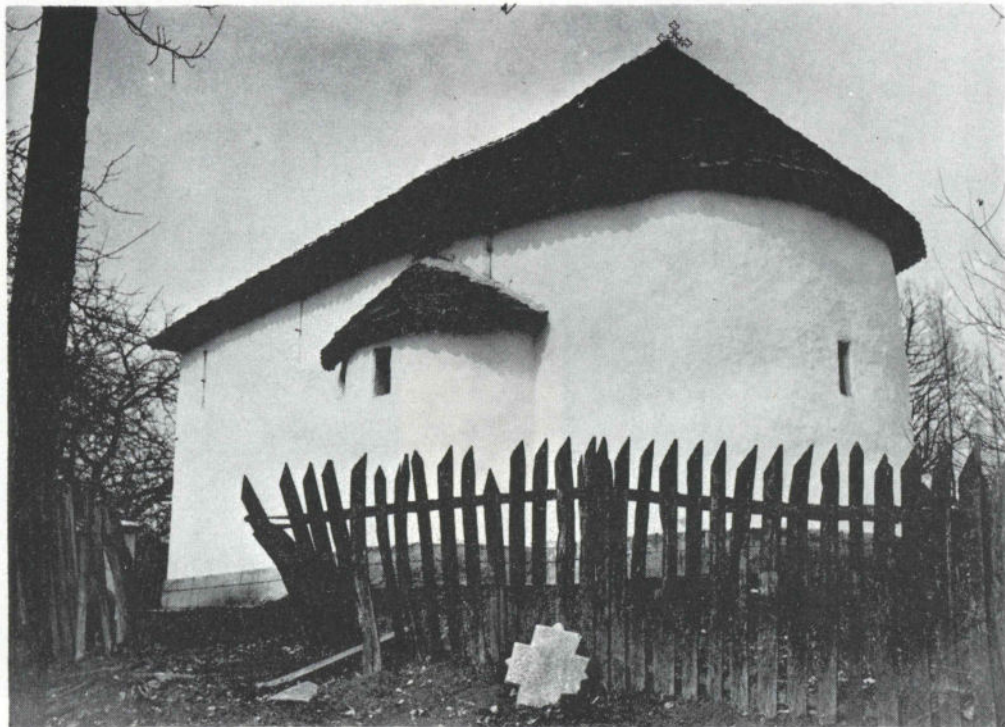

Сл. 8. Торквес, Мађарско гробље, Котража

Сл. 9. Надгробни споменик, Мађарско гробље, Живица

Сл. 10. Црква св. Јована, изглед са југоистока, Каона

Сл. 11. Богородица са Христом на престолу, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 12. Христос на престолу, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 13. Св. Јован Крститељ, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 14. Царске двери, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 15 Св. Тројица, иконостаc из 1831. године, Каона

Сл. 16. Деизис, иконостаc из 1831. године, Каона

Сл. 17. Апостоли Тома и Јаков, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 18. Апостоли Андреја и Марко, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 19. Апостоли Петар и Матеј иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 20. Христос Пантократор, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 21. Св. Јован Крститељ, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 22. Апостоли Лука и Симон, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 23. апостоли Павле и Јован, иконостас из 1831. године, Каона

Сл. 24. Св. апостоли Вартоломеј и Филип, иконостас из 1831. године, Каона

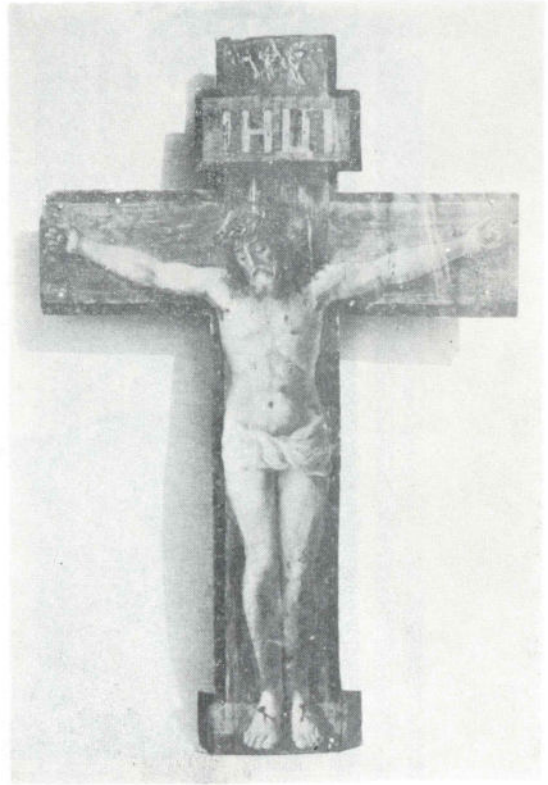

Сл. 28. Црква св. Борђа, изглед са југоистока,
Котража

Сл. 29. Метални крст са Распећем
Христовим, стари иконостас,
Котража

Сл. 30. Путир, црква у Котражи

Сл. 31. Бронзано кандило, црква у Котражи

Сл. 32. Црква св. Богородице, изглед са североистока, Горачићи

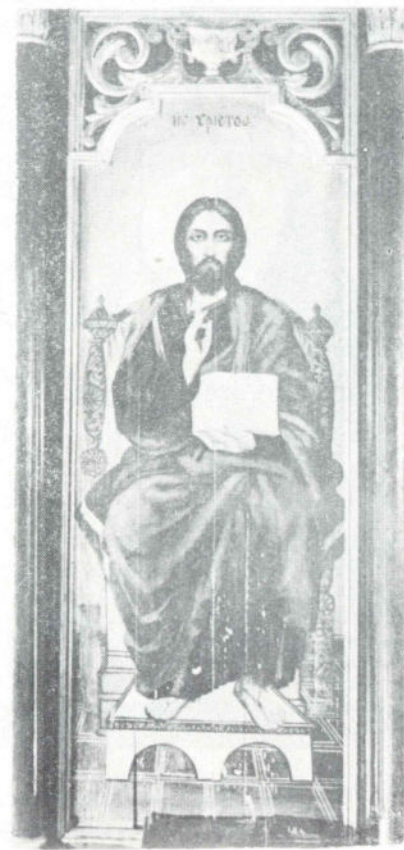

Сл. 33. Иконостас из 1903. године, црква у Горачићима

Сл. 34. Св. Богородица са Христом, иконостаc из 1903. године, црква у Горачићима

Сл. 35. Христос на престолу, иконостаc из 1903. године, црква у Горачићима

Сл. 36. Царске двери, иконостаc из 1903. године, црква у Горачићима

Сл. 37. Северне двери, иконостаc из 1903. године, црква у Горачићима

Сл. 38. Молитва на Маслиновој Гори, иконостас из 1903. године, црква у Горачићима

Сл. 39. Св. Тројица, иконостас из 1903. године, црква у Горачићима

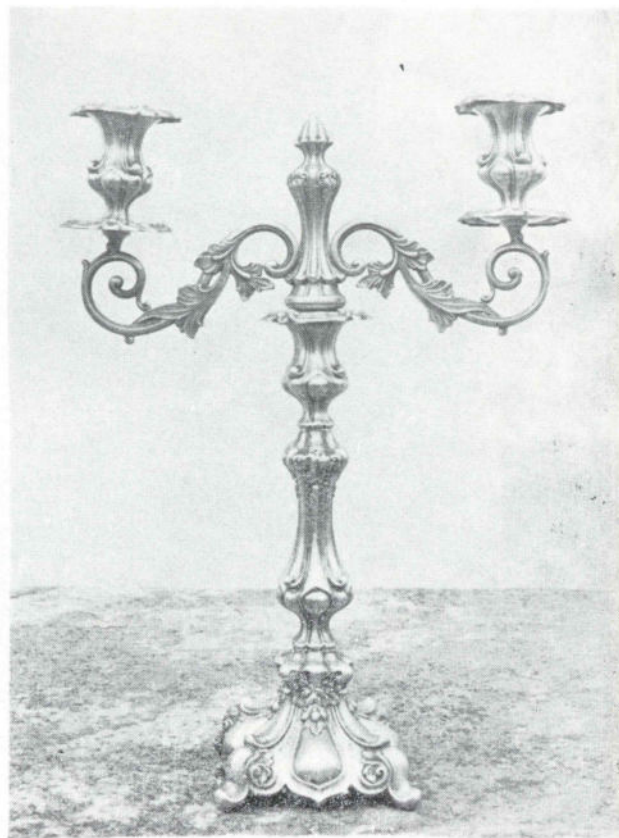

Сл. 40. Васкрсење Христово, иконостас из 1903. године, Горачићи

Сл. 41. Сребрни путир, црква у Горачићима

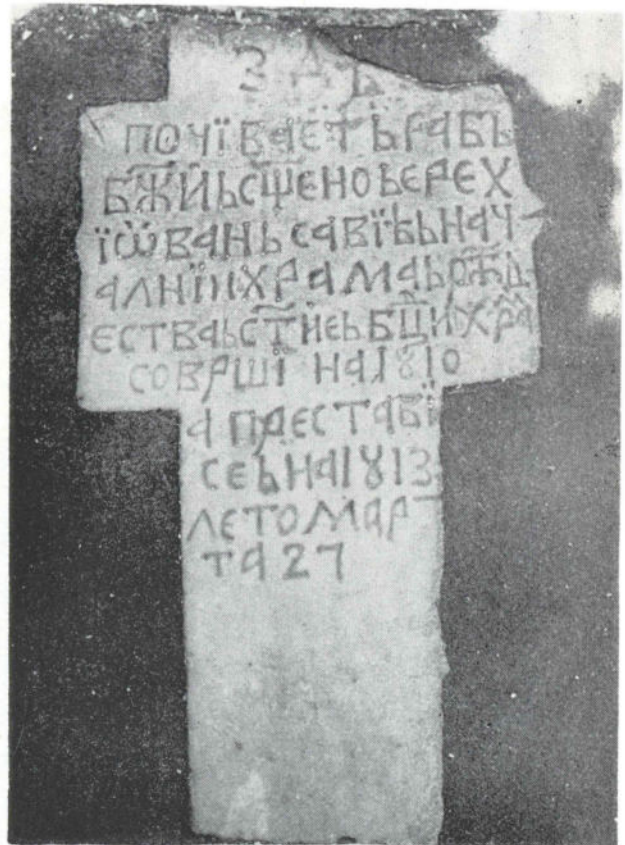
Сл. 42. Сребрни дикир, црква у Горачићима

Сл. 43. Антиминс из 1880. године, црква у Горачићима

Сл. 44. Руско јеванђеље из 1880. године,
црква у Горачићима

Сл. 45. Надгробни споменик јереја Јована Са-
вића, порта цркве у Горачићима

Сл. 46. Кућа кровињара Андријане Радивојевић,
Бели Камен

Сл. 47. Кућа брвнара Јована Мисића, Горњи Дубац

Сл. 48. За вечером, фреска Бранка Шотре, кућа Тихомира Тадића, Доњи Дубац

Сл. 49. Мртва природа, фреска Бранка Шотре, кућа Т. Тадића, Доњи Дубац

Сл. 50. Мртва природа, фреска Бранка Шотре, кућа Т. Тадића, Доњи Дубац

Сл. 51. Младић са корпом јабука, фреска Бранка Шотре, кућа Т. Тадића, Доњи Дубац

Сл. 52. Старац откива косу, фреска Бранка Шотре, кућа Т. Тадића, Доњи Дубац

Сл. 53. Тесар, фреска Бранка Шотре, кућа Т. Тадића, Доњи Дубац

Сл. 54. Посело, фреска Бранка Шотре, кућа Т. Тадића, Доњи Дубац

Сл. 55. Мајка са дететом, фреска Бранка Шотре, кућа Т. Тадића, Доњи Дубац

Сл. 56. Младић и девојка, фреска Бранка Шотре, кућа Т. Тадића, Доњи Дубац